

Јелена Јанковић

НАРОДНЕ ИГРЕ

II КЊИГА

СКУПИЛЕ И ОПИСАЛЕ

ЉУБИЦА С. ЈАНКОВИЋ

И

ДАНИЦА С. ЈАНКОВИЋ

БЕОГРАД

1937

II ПРОГРАМСКИ ДЕО

ЧУВАЊЕ НАШИХ НАРОДНИХ ИГАРА

Свако покољење прими у наслеђе од својих предака велики број тековина о којима мора да положи рачун потомцима. У коликој мери је успело то да сачува? Да ли је показало довољно разумевања за све поштене напоре и довољно љубави за све спонтане творевине ума и срца оних безбројних незнанаца којима дугује за многу радост? Да ли је примљено наслеђе предало даље неокрњено? Најтежа оптужба која би могла пасти на један нараштај била би да је због његовог нехата пропало нешто што је дубоко заседало у живот појединаца и целе етничке заједнице вршећи благотворан утицај. Од свега онога што је у животу наших дедова значило доживљај; што је психички одјекнуло у њима и тако утицало на њихово формирање; што је давало боју стварима из њиховога спољашњег и унутрашњег света и претстављало предуслов да ми будемо овакви какви смо, — ништа од свега тога не би смело да нам буде далеко, туђе и равнодушно. Преживљујући мутне и мучне дане, наш народ је, као што је познато, чувао у себи свету искру која се сваком згодном приликом разбуктавала, сведочећи о животној снази и неисцрпном богатству унутрашњег живота оних који нису знали шта значи бити прегажен. Читав онај сплет страдања и трпљења, сплет различитих интереса и прегнућа, сплет грцаја, поклика и полета, изражен у нашим народним песмама, мелодијама, везовима и другим народним творевинама — не може остати без утицаја на познија покољења. Били ми свесни тога или не, то остаје моћни чинилац и у нашем животу, као што ће неосетно утицати и на духовно, душевно и морално развиће будућих нараштаја. Веза између ових скривених животворних сила у прошлости и нас толико је велика и природна, да би било не само неопростиво већ и непојмљиво ако бисмо према њима показали немар.

И наше народне игре, посматране у тој светлости, свакако заслужују нашу пуну пажњу.

Али оне то заслужују и из других разлога. О томе колики значај у разним правцима има за нас наше кореографско предање, било је већ речи у више махова.¹⁾ Прикупљене

¹⁾ Народне игре, I. Скупиле и описале Љубица и Даница С. Јанковић, Београд, 1934. Значај народних игара. Стр. 1—4 и др.

игре, како објављене тако и необјављене, не само да то потврђују него и превазилазе наша очекивања. Јер, уколико више упознајемо орску традицију разних југословенских крајева, утолико нам се њена вредност чини већа. Непознати народни уметници кореографи умели су, поред велике разноврсности у погледу облика, покрета, корака, ритмова и осећања, да унесу у наше традиционалне игре и велике техничке захтеве а да им при томе сачувају сву лепоту непосредног, чистог и непретенциозног стварања. Зато се погледи домаћих и страних уметника и научника све више управљају овом нашем великом народном благу.

Постоји још један озбиљан разлог који нам заповеднички налаже да се за чување наших народних игара свесрдно залажимо. До сада је то било поверено искључиво здравом народном инстинкту и његовој дубокој љубави према свему што га везује за прошлост. У рукама народа као живо предање народна игра је и могла бити освежавана новим елементима које су народни играчи у њу уносили чувајући при том народни дух. Сада је међутим такво чување угрожено са више страна. Рат је у живот нашега народа усекао дубоку бразду чији трагови ни до данас нису ишчезли. Послератно време наметнуло је нове бриге, нове струје и утицаје, нове моде и навике; сељак је врло често избијен из свога природнога колосека. Из искуства знамо, на пример, да у неким селима постоји „корзо“ и да сеоска омладина радије „корзира“ него што игра игре својих предака, иако би још имала од кога да их учи. Тако исто, на неким саборима старе народне игре не играју се само зато што „нису модерне“, иако су се у томе крају оне очувале још у врло добром стању. Познато нам је и то да се полако заборављају прави називи игара и замењују новим. Има и обрнутих случајева: игра се потпуно изгубила, а очувао се њен стари назив који се често веже за неку сумњиву мелодију донесену са стране. И тако даље. Кад нешто почне да се квари, његово пропадање иде брже него што би то човек могао и претпоставити. Ако се за судбину својих народних игара озбиљно не заинтересујемо, могло би се десити да их за кратко време једном за свагда изгубимо.

Међутим, има оправдања нашем дубоком уверењу да у овом тренутку још није сувише доцкан да се предузму кораци за спасавање овог нашег немереног блага. Ако човек у смеру прикупљања и проучавања наших народних игара зађе по крајевима у којима се стари облици игре добро чувају, имаће прилике да се на сваком кораку увери колико је још јака веза између тих остатака из прошлости и данашњег човека.

Захваљујући снази тога одјека из минулих времена ми данас ипак још можемо доћи до старих народних игара. Многобројни су примери који показују да љубав према корео-

графском предању каткад прелази у култ код појединих људи који су до сада били природни и једини чувари етнографске игре. Тако, у околини Беле Паланке, скупљач народних игара наилази на овакву слику. Један старац седи на трonoшцу и прстима који се тресу љуска пасуљ. Почине разговор. Старцу је дах кратак, очи мутне. При помену народних игара, његове очи су засијале неким унутрашњим сјајем, а усне се развукле у осмех. Без лажне скромности прича да је у своје време био најбољи „играорац“, да је игре учио од свога оца, а што се дудука тиче — нико није имао бољег. Сада га више нема: — појели га пацови у колеби на њиви. У недостатку своје драге свирале пева подражавајући савршено чак и боју звука коју има дудук. Уз такву музичку пратњу одиграо нам је: Пипалку, Вилајетско и Девлу. У игру се уноси и преживљује сваки покрет. У том тренутку од знакова старости на њему је остала само његова бела коса.

Други пример. Његова бака, са свега три зуба у глави, раздрагано се придружује и неуморно игра, насмејана, и ако је целог дана радила на њиви. А затим, посматрајући како се бележе кораци, изјављује: „А, ти то 'оћеш да запишеш, па да се зна за наше игре као што се зна за Краљевића Марка!“ И после овог непосредног закључка труди се да што тачније каже речи песме која прати игру.

Занос једног седамдесетогодишњег народног играча из пиротског краја док је показивао игру *Кашанка*, исто тако је вредан помена. Ова изразита игра у паровима са укрштеним фигурама, због тога што играчи у извесним њеним деловима играју чучећи, спада у ред заморнијих наших игара. Играч је, без обзира на своје године, са младићким жаром настављао играње, које је, како нам је рекао, учио од свога деде.

Једна осамдесетогодишња старица из Тетова, која има и праунучиће, заиграла је одмах са највећом лакоћом и одушевљењем старе тетовске игре, не чекајући да се дуго моли. Изјавила је да би радо дошла у Београд, ако затреба, да покаже како се некада играло.

Један стари Космајац ужива да замара млађе играче. Кад он поведе *Грозницу*, младићи тешко издржавају уз њега.

Али што је још занимљивије, народна игра у многим крајевима има и међу млађим играчима своје верне поклонице и одличне чуваре. Тако је у Скопској Црној Гори, а тако је и у охридској околини. Најбољи играч из села Лабуништа, још млад човек, падне у ватру чим су у питању охридске игре: „Од Охрида до Стамбола, каже он, нема лепше игре него што је Охридско *Тешкошо*, а дајем хиљаду динара ономе ко га одигра боље од мене!“

Причали су нам о једној занимљивој опклади између неког страшног играча, опет из охридског краја, и његових пријатеља: ако мирно остане на своме месту док они играју,

добиле краву и теле. Ударили тупани, и зурле засвирале његово најомиљеније оро. Он се држи за столицу и посматра. Ноге саме хоће да га понесу, али — опклада! Борио се неко време, и најзад није више могао да одоли. Жртвовао је краву и теле.

Сличан занос за старе локалне игре може се приметити скоро у свима крајевима у којима се оне још чувају.

Изванредан пример колективног одушевљења за народну игру пружају радници — печалбари, циглари, ђумурџије, зидари и други, који се после тешког посла скупљају увече по пољанама и приватним двориштима ради играња. Њихов чисти, скоро религиозни занос који је синтеза свега сличнога што су њихови преци икада доживели, непојмљив је за оне који немају дубокога корена у прошлости и које никаква традиционална сећања не везују за произвор народне снаге.

Из ових примера, као и из многих других који би се могли навести, јасно се види да је код нашег народа у неким крајевима осећање за старе ритмове још врло живо, и да према томе труд око прикупљања наших старих народних игара није узалудан.

Али, и поред урођеног осећања за драж старих орских облика и типова, њихово чување у народу традиционалним путем није обезбеђено. Јер као што је, с једне стране, утешна појава што се у неким нашим крајевима старе народне игре још и данас чувају само нагонски, тако је, с друге стране, жалосна чињеница да су се оне у неким областима потпуно изгубиле или претрпеле извесне промене, наравно на своју штету. То не мора да значи да су ту нити које садашње људе везују за прошлост, покидане, али је то свакако знак нечега нездравог. Већ су поменути узроци који су довели до оваквога стања. Они леже у многобројним и разноврсним чиниоцима данашњег сложеног друштвеног живота, чија бујица неизбежно оставља нежељен нанос и у срединама које су вештије и спремније да се од њега бране него што су широки слојеви народних маса.

Из свега овога излази да је било крајње време да се чување наше старе народне игре постави на научну основу, да се оно изведе смишљено, организовано, и по извесном плану. Јер чување фолклорних игара ако се остави само случају, носи у себи многе опасности с обзиром на околности под којима данас народна традиција има да се бори за свој опстанак. Народне игре, остављене саме себи, под сплетом разних струја и утицаја, који би се сигурно умешали (као што смо већ видели да су почели да се мешају) — неминовно би претрпеле промене на горе и биле изложене многим потискивањима, што би довело до њихове дегенерације и губљења. А то је баш оно што не би смело да се деси и што би по сваку цену требало спречити.

Према томе, плански рад на чувању народног орског предања имао би да се изведе у два правца: прво, *планским чувањем традиционалних игара на самом народном врелу*; друго, *планским скупљањем, учењем и проучавањем традиционалних игара са народног врела*. Прво би ишло у прилог смишљеном и организованом чувању и оживљавању ове гране наше народне уметности на селу, *путем традиције*. Друго би ишло у прилог њеном смишљеном и организованом чувању и оживљавању по градовима, *путем књига, шечајева, школа, филма, фототографија и музејске грађе*.

1 Планско чување народних игара путем традиције на народном врелу

Има неколико начина помоћу којих се може постићи боље чување и јаче оживљавање народних игара на самом народном врелу, поглавито на селу. Сви ти начини воде углавном истоме циљу: потстицању традиције.

а) Ту је пре свега важно да *просвећени радници буде у народу свесни о пошреби чувања и оживљавања наслеђеног блага* и о његовој вредности за наш народни, друштвени и економски живот. У том смислу највише могу учинити учитељи и свештеници, затим скупљачи народних игара. Кад људи из народа буду видели са каквим озбиљним интересовањем, каткад и дивљењем, просвећени људи прилазе њиховим творевинама, и они ће умети боље да се обезбеде против туђинских струја и негативних утицаја који почињу да прете нашем селу. Тада ће старе народне игре бити двоструко заштићене и у самом народу, јер ће поред нагонске љубави коју он према њима осећа, на стражи бити и свест о њиховој лепоти и вредности. Већ се у више махова испољило овакво осећање код народних играча са којима смо у току рада долазиле у додир. „Е, тек ћемо сад умети да ценимо старе игре!“ веле једни. „Од сада ћемо само старинске игре да играмо!“ веле други. „Е, шта то значи за наше село! До сада нико није знао за Букоровац, а сада ћемо по играма да се прочујемо!“ веле симпатични Букоровчани код Беле Паланке. „Е, кад се неко из Београда дигао да наше игре запише, значи да оне нешто ваљају,“ говорили су даље. Лаза-ропољци изјављују да сада и омладина игра по старински и да су увидели да је то лепше него када се игра „модерно.“ А млади скопски Црногорци поручују нам да ће старинске игре кад други пут дођемо да записујемо, још лепше играти. Оваквих примера већ има доста. Дужим спровођењем једног јединственог плана за смишљено прикупљање и оживљавање старих народних игара постигло би се то да би се и код широких народних слојева створила висока свест о значају

мисије коју би они вршили када би игре, примљене и научене од дедова, сачували у добром стању за своје унуке.

б) *Месна, покрајинска и национална удружења* могла би, исто тако, потстицати људе из свога завичаја на чување и оживљавање старих традиционалних игара. Ако би се, на пример, управе тих удружења постарале да приликом својих забава и другарских вечери доводе из својих села и крајева најбоље народне играче у већа средишта да играју старе локалне игре; ако би се, при томе, приређивале и утакмице народних играча; ако би се организовали излети у места у којима се народне игре још чувају приликом народних светковина на којима се добро игра — све то могло би доста припомоћи да у народу ојача свест о потреби чувања, неговања и оживљавања старог орског предања.

в) *Женска друштва* у својим одборима и пододборима могу на исти начин оживети интересовање за праве народне игре. Њихове забаве, концерти и друге приредбе у народном духу, ако би се на њима појављивали најбољи играчи и играчице из народа, постали би моћно пропагандно средство како за само народно орско предање, тако и за чување народних игара у народу.

г) *Народни сабори* и друге светковине на којима се игра, кад би се добро организовали са циљем да се истакне лепота старе кореографске традиције и народне ношње, били би нове привлачне тачке за развој туризма, пропаганду народне уметности и економско подизање краја у коме се приређују. Само се по себи разуме да многа места, нарочито села, треба тек оспособити за туризам тиме што би се направили путеви до њих, подигле планинске куће, хотели итд. Тек онда би кореографски фолклор могао постати приступачан туристима, како домаћим тако и страним. Кад би сељаци пробуђене свести осетили моралне и материјалне користи од интересовања туриста за њихове народне игре и обичаје, постали би имуни према туђинском утицају, као што је случај са сељацима у околини Салцбурга, где се добро чува стара традиција и поред стално велике посете странаца.

Ови наведени начини, поред других сличних, свакако би допринели планском чувању народних игара у самом народу, путем традиције.

2 Планско чување народних игара путем скупљања, учења и проучавања са народног врела

И ако је први начин природнији, овај други је сигурнији и трајнији ако се постави на природне темеље. Тај ће се услов испунити ако се при скупљању етнографских игара поступа опрезно, ако се скупљена и прове-

рена грађа тачно описује, ако се при пуштању игара у оптикај ништа не мења и не изопачује, укратко, ако се при оживљавању у свему следује народној традицији, народном духу и народном карактеру.

Да би ово чување старих кореографских елемената, облика и ритмова путем књига, зборника, школа, течајева, тон-филма и музејске грађе могло у потпуности да замени оно природно чување путем предања, и да би оно дало жељене резултате, тај рад, дакле, треба да се ослони на чисту традиционалну игру. Све друго што би се под тим именом пружило народу, а што би народној игри одузело њену праву боју, не би имало одјека и не би наишло на разумевање код народних маса. Тако прерађене народне игре не могу бити за народ убедљиве, а њихово ширење може само да омете правилан рад на овом сложенем послу.

Што се тиче учења народних игара, то се може спровести по разним школама и на посебним, нарочитим течајевима за народне игре, пошто се орско предање прикупи, провери, забележи и објави.

а) *Неговање народних игара по основним, средњим и стручним школама.* — Често нам се обраћају учитељи и наставници гимнастике с разним питањима која се односе на учење и примену народних игара по основним, средњим и стручним школама. И други просветни радници, приликом спремања концерата у народном духу, јавних часова и других школских свечаности као што су Светосавска и Штросмајерова прослава, завршетак школске године, прослава Дана уједињења итд., показују интересовање за нашу традиционалну игру. Заинтересована лица најчешће питају које би народне игре, за коју прилику и за који ступањ трбало увести у наше школе. Понеко од њих при томе изрази жељу да то буду необичније и мање познате игре, најлепши примери ове гране наше народне уметности.

Ми ћемо овде покушати да одговоримо на та питања. Додирнућемо и неке друге наставне проблеме који се намећу кад је реч о правилној примени и једнообразном оживљавању југословенских традиционалних игара путем учења. Предмет је актуелан и не трпи одлагање, јер неговање народних игара по школама не треба да буде остављено случају.

Пре свега, педагог се мора запитати:

Колико народне игре имају васпитног значаја? А затим:

Каква треба да буде њихова примена у нашем школском животу?

О васпитном значају било је већ речи у нашој првој књизи.¹⁾ У вези с тиме, на прво питање може се одмах од-

¹⁾ Народне игре, I. Скупиле и описале Љубица и Даница С. Јанковић, Београд, 1934. Васпитни значај народних игара стр. 1—3.

говорити да неговање и оживљавање народних игара по школама треба да почне што раније, по могућству још од забавишта; оно има да обухвати сву школску омладину од основне школе па до универзитета. Јер, са разних страна јавља се тежња да се у наш школски живот унесе више ведрине и радости, више здраве душевне и телесне хране. Исто тако тежи се развијању љубави према отаџбини, подједнакој љубави према свима југословенским крајевима. Главни циљ свих ових напора је да се настава више веже за живот, земљу, народ, и да се помоћу ње јаче развију естетичка, социјална, национална и етичка осећања. У свима тим правцима, и ако, можда, на први поглед не изгледа тако, фолклорна игра, помогнута добро организованим школским туризмом у циљу посматрања народних игара на саборима и другим народним светковинама, може бити моћно васпитно средство за остваривање постављених задатака. А могли би се и најбољи народни играчи доводити у већа средишта да школској омладини прикажу игре својих крајева.

И о другом питању је нешто већ речено у првој књизи.¹⁾ Овде ћемо то допунити. Треба најпре нагласити да у забавишту, основној, грађанској, средњој и стручној школи, кад је реч о народној игри, треба предавати само оригиналне, тј. нестилизоване и неизмењене народне игре које су фиксирани, дакле проверене, забележене и објављене. Тако треба поступати из више разлога.

Прво, зато да би се код деце и омладине однеговало осећање за праве народне игре, као што се негује осећање за праве народне песме и друге народне умотворине.

Друго, да се деца не би претерано замарала стилизацијама које захтевају, као што је познато, професионалне играче и уметнике. Школској омладини треба пружити што више здраве забаве, неусиљених покрета, правог телесног и душевног освежења.

Треће, што је прерађивање и стилизовање ствар уметника и кореографа.

Четврто, што се и друге народне умотворине, као што су народне песме, народне приповетке итд. у школи уче неизмењене.

Пето, фиксирани игре треба учити из књига које имају повољне оцене, препоруке и одобрења меродавних научних и просветних установа, зато што се и од осталих народних умотворина у школама уче оне које су забележене, као на пример песме и мелодије, из збирки признатих скупљача.

Шесто, то је потребно и ради једнообразности у настави.

Седмо. Нефиксирани игре лако подлежу свима свесним и несвесним променама, па се брзо изопачују, кваре и дегенеришу. На тај начин, нарочито по градовима, оне могу да

се удаље од народног духа. Ако се пак игре добро науче и правилно примењују без икаквих измена, тј. ако се приликом учења помоћу уџбеника контролише свака појединост кореографска, музичка, етнографска; и доцније, да се не би заборавило оно што је већ научено, ако се књига опет узме у помоћ као потсетник и приручник, онда је чување фолклорних игара обезбеђено догод се тако буде поступало при њиховом оживљавању. Није потребно понављати оно што је већ речено да у народне игре треба удахнути живота и да их не треба изводити круто, тврдо, извештачено.

Уза све ово важно је још и то да се деца још од првога часа навикну на тачно свирању или певану мелодију. Из педагошких разлога може се допустити само то отступање од народне песме да се неки стих при певању у школи изостави ако садржина не одговара дејем узрасту.

Што се тиче наставног програма и распореда градива по разредима, ваља подвући да игре треба смишљено уносити и постепено прелазити. Није свеједно која ће се игра и за који разред увести. И не треба тежити само томе да она буде нешто сасвим ретко и необично. И проста ствар, ако је природно уиграна, увежбана и уједначена код свих играча, ако се у њу унесе довољно живота и љубави, тј. ако се деца у њу потпуно уживе, може оставити врло леп утисак. Не треба почињати с врха, од најтежих ствари. Шта више, опасно је за школе одмах узети оно што је најнеобичније и најчудесније у неслућеној лепоти овог дела нашег народног предања. Јер наша школска омладина није била раније ниуколико припремана да лако прими и одмах упије народни ритам који је каткад дивљења достојан, али који би, непогођен, морао комично деловати. За сложене покрете тежих народних игара потребно је колико атактичко осећање и природни дар, толико и дуже вежбање и претходна темељна припрема. Као у сваком другом предмету, и овде треба спровести начела поступности и концентричних кругова, уколико је то могуће. У школе треба унети лакше и средње тешке игре, које су за прво време довољно лепе и занимљиве.

Док се не прикупе народне игре из свих крајева Југославије, док се не среди и не објави сва до сада сакупљена грађа, могу се у први мах за наше средње и учитељске школе узети у обзир оне игре које су фиксирани и објављени, али и од њих још не све. Уколико се већи број игара буде прикупио и објавио, утолико се више тежих ствари може убавити у овај распоред да би се њима замениле игре које су биле првобитно унесене.

Приликом одабирања народних игара за школе, руководићемо се у истој мери националним, социјалним и туристичким као и методскопедагошким, здравственим, техничким, естетичким и другим разлозима. Сви поменути разлози треба да иду на то да пробуде и одрже интересовање за ову грану

¹⁾ Народне игре, I. VI Примена народних игара, стр. 13—15.

наше народне културе, која дуго и незаслужено није имала приступа у наше школе. Узевши у обзир разноврсност облика, корака, покрета, ритма, темпа, музичке пратње, места и крајева где су кореографскомузички елементи забележени, имајући у виду и разноврсност осећања, боје, израза и карактера игре; најзад, не занемарујући ни утицуј који она врши на играча, ни утисак који оставља на посматрача, ми ћемо овде предложити привремени распоред градива за нашу средњешколску наставу. Сходно томе, наставници осталих школа лако ће саобразити програм и распоред за своје наставне потребе према узрасту ученика и задатку школске установе.

У први мах, дошло би у обзир за поједине разреде следеће градиво:¹⁾

I разред

Игре	Карактеристика
Ја посејах лубенице	— Коло којим и деца у народу почињу да уче играње.
Дунеранке	— Позив у коло с педагошким тенденцијом.
Девојчица платно бели	— Мимичка игра при којој су сви делови тела у покрету.
Тасино коло	— Несиметрична игра.
Коларићу, панићу	— Заплитање и расплитање у колу.
Тита, тита лобода	— У паровима.

II разред

Србијанка	— Са преломом из једног правца у други.
Тита, тита	— У колу.
Стара Влахиња	— Несиметрична игра.
Ајд' на лево	— Улево.
Куртовића коло	— Наспрамни ланци.
Сремчица	— Са укрштеним држањем руку позади.
Ајде Величе	— Хумористичномимичка игра.
Девојачко коло	— Несиметрична игра са укрштеним корацима и потскоцима. (За ову мелодију не треба везивати никакве речи као што се у последње време чини са неким врло неукусним стиховима).

¹⁾ Из прве књиге описа (*Народне игре, I*) која је везана за збирке народних мелодија г. Владимира Р. Борђевића, што је назначено поред сваке игре.

III разред

Краљево коло (ново)	— Са преломом из једног правца у други као код Србијанке.
Ајде, лепа Маро	— Симетрична игра.
Чачанка	— Несиметрична игра са лаким покледицањем.
Зетско коло	— Мирно црногорско коло.
Црмничко коло	— Живо црногорско коло, или парови са укрштеним рукама позади на обртање.
Игра коло на двадесет и два	— Народна комбинација Зетског и Црмничког кола.
Гарчанка	— Коло са треперењем тела.
Нова Влахиња	— Несиметрична игра са укрштеним корацима и потскоцима.

IV разред

Неда гривне	— Правци кретања напред и назад, поред уобичајеног десно и лево.
Професорка	— Симетрична игра.
Тридесет друга класа	— Несиметрично.
Лепа Маца	— Корак без привлачења.
Битољка	— Народна комбинација кола и парова.
Поломка	— Симетрично коло.
Устај, дико,	— Последње коло на народним играма.
Зупчанка	— Коло с потскоцима, у два дела.
Срба	— Несиметрично коло, са наглашеним последњим корацима.

V разред

Јелке тавничарке	— Позив у игру.
Заплет	— Кружни корак.
Бурђевка	— Удвојени ситни коси кораци с потскоцима.
Смедеревка	— Симетрично коло.
Тропало оро	— Лако коло.
Гружанка	— С потскоцима, у два дела.
Сарајевка	— Несиметрично.
Циганчица	— Са полукружним корацима и тапкањем у месту.

VI разред

Славјанка	— Ефективан застој у првом такту. У два дела.
Тројанац	— Лаки кораци са поклецивањем и треперењем тела.
Гу, гу, гувче	— Лако коло.
Шумадинка	— Живо, с треперењем.
Бисерка	— Мирно, несиметрично коло.
Пироћанка	— Удвојени ситни кораци с потскоцима.
Сељанчица	— Живо.

VII разред

Врањанка	— Аритмичан однос између игре и мелодије.
Из Бању иде	— Врло живо. Симетрично.
Омољка	— Несиметрично коло са последњим наглашеним корацима.
Садило моме	— Лако коло.
Бојерка	— Несиметрично.
Нишевљанка	— Застој од два такта у почетку. У два дела. Кораци са задржавањем.

Овај распоред градива из прве књиге могао би се узети у обзир ако се од првог разреда средње школе почне са поступним учењем народних игара. У противном, ако се оне први пут уче тек у неком вишем разреду, онда се треба вратити на програм за нижи ступањ и почети наставу од лакших игара идући ка тежим, макар се и не стигло до програма за разред који је у питању.

Што се тиче основне школе, предложени распоред градива за ниже разреде гимназије могао би у први мах да нађе примене и код мање деце. У случају да ученици и ученице из основних школа донесу извесно знање ових лакших игара, онда се у средњој школи може почети и мало тежим стварима него што су предвиђене за почетне разреде.

За препоруку је, као и у другим предметима, да се игре из претходног ступња понове пре но што се пређе на ново градиво. Важно је и то да деца запамте и назив сваке игре, не само њене кораке и мелодију.

Уношење примера истог типа учињено је из више разлога. Прво, да се на тај начин ученици и ученице упознају са више народних мелодија које прате игре истог типа и са бојом сваке од њих понаособ. Друго, што су неки типови, као на пример тип Девојачког (несиметричног) кола били и у народу распрострањени. Треће, да се начело концентричних кругова и овде донекле поступно спроведе.

Игре које се играју уз певање обично су лакше за извођење (изузетак су црногорске игре и врањанско коло „Из Бању иде“). Због тога су оне више заступљене у нижим разредима, док у вишим преовлађују тежа и заморнија кола.

Овај распоред би учитељима и наставницима гимнастике могао бити полазна тачка за савлађивање првих елемената народних игара код ученика, за неговање њиховог осећања за народне игре, за стицање основне техничке и теориске спреме. А када се у настави то постигне, може се тако добијено знање проширивати другим објављеним играма чији су описи везани за остале збирке народних мелодија.¹⁾ И те игре веома су лепе и погодне за школске концерте и друге јавне приредбе.

Што се тиче избора игара за школе из ове друге књиге описа и мелодија, наставник ће се управљати према дечјем узрасту, према томе колико је савладано градиво из прве књиге, и према томе за коју прилику жели да их примени. Може се напоменути само то да су метохишке игре лакше и зато у кореографском смислу погодније за нижи ступањ, док се призренске игре могу препоручити за виши ступањ, изузимајући игру *Да вам кажем* која је нарочито згодна за мање дечаке. Косовске игре, с обзиром на сценско-мимички карактер и разноврсност облика, могу послужити и за млађе и за старије ученике. Пошто су косовске и метохишке игре везане за поједине празнике и нарочите етнографске моменте, наставник ће на основу пропратних чланака и напомена, моћи сам да се одлучи како и за коју прилику да их одабере.

За учитељске школе намеће се потреба систематског прелажења свих игара из предложеног распореда и поменутих збирки. Лакше игре училе би се због примене по основним школама, теже за лично задовољство самих ученика и ученица. Важно је да се у учитељској школи обрати подједнака пажња и на теориску и на практичну обуку; тако исто да ученици и ученице науче не само да играју него и да свирају на виолини народне мелодије за игре.

Само се по себи разуме да учитељи и наставници гимнастике треба да се претходно добро припреме за предавање овог предмета. Они који из школе нису понели потребну спрему, треба да прођу кроз посебне течајеве за народне игре. Ако би се и у *Школи за шлеско васпићање* обратила озбиљна пажња на овај предмет и на темељно спремање наставника за стручне учитеље старих народних игара, то би било, у вези са нашим спортским животом, од великог значаја.

Осим учитељских школа и *Више школе за шлеско васпићање* (ако се установи), и глумачке, и музичке, и војне, и занатске

¹⁾ Даница С. Јанковић; *Мелодија народних игара*. Допунска збирка народних мелодија за књигу описа *Народне игре*, I од Ј. и Д. С. Јанковић.

школе, и школе играња, требало би да заведу учење проверених старих народних игара као обавезан предмет.

На тај начин, наше основне, средње и стручне школе оживеле би народне игре не само у нашој омладини, већ би преко ње старо југословенско кореографско предање прострујало кроз све слојеве нашег друштва и временом опет ухватило дубок корен у целокупном нашем народу. Тиме би школа као чувар, тумач и расадник ове гране наше народне културе достојно извршила један део свога задатка.

б) *Традиционалне игре у соколској пропаганди.* — Тема је актуелна и може се двојако схватити.

Прво, народна игра као пропагандно средство соколства. Или боље рећи, народна игра као привлачна тачка соколског програма, не само као средство за већи прираштај чланова, него и као начин да се они јаче и трајније вежу за соколство.

Друго, соколство као пропагандно средство за народне игре. Друкчије речено: соколство као организација помоћу које треба старе традиционалне игре оживети, обновити, раширити и правилно применити.

Одмах се мора напоменути да прво не искључује друго. Шта више, ова два правца рада могу се допуњавати. Потпун успех доживеће и соколство и народне игре само тако ако се упуте једним правцем. А тај пут треба да води право и дубоко у народни живот. У недостатку нарочитих школа за народне игре, наше соколство и ова грана наше народне уметности могу се узајамно помагати и тежити смеровима који би били за обе стране плодоносни.

Било да је реч о народној игри као пропагандном средству соколства, било да је реч о соколству као средству за пропаганду народних игара, долазе увек у обзир: 1) *Узроци* и *побуде* из којих се приступа овом раду; 2) *разлози* због којих је вредно заложити се за ствар; 3) *начини* на које треба пропаганду вршити и 4) *циљеви* које треба постићи.

Узроке је лако погодити. Али поред оних општих, раније поменутих (занемаривање народне традиције због навале туђих кореографских и музичких елемената), постоје и соколски узроци. Јер после рата, изванредан низ година, чак и соколске забаве и остале приредбе у погледу народних игара нису ништа друго могле да пруже осим *Кокоњешћа* и *Жикиног кола*, док су истовремено биле ширум отвориле врата туђинској игри и песми. Колика се празнина осећала у соколству услед непознавања и занемаривања традиционалне игре, излишно је нарочито наглашавати. Зато се јавила потреба да се соколство допуни овом граном народне уметности, да се у соколски рад унесе више разноврсности, у соколске приредбе више ведрине, а на соколске часове још више свежине, лепог расположења и радости. Све то могу пружити народне игре у својим различитим облицима, ритмовима, по-

кретима и другим кореографскомузичким елементима. То су, дакле, у главним потезима узроци и побуде што су се народне игре појавиле у соколској пропаганди. Показало се да публика најрадије гледа тачке с народним играма.

Разлози за соколску пропаганду овог дела наше народне уметности имамо тако исто много. Разноврсни значаји народних игара о којима је у првој књизи било речи,¹⁾ као национални, социјални, туристички, економски, здравствени, естетички итд. поклапају се са соколском идеологијом. Зато се сада на томе нећемо задржавати.

У овом тренутку нас највише интересују *начини* на које треба да се спроведе заједничка пропаганда народних игара и соколства.

Пре свега, потребни су специјални течајеви народних игара за предњаци. На томе је већ почело да се ради, захваљујући иницијативи Соколског друштва Београд III које је до сада приредило три течаја за београдске предњаци и предњачице, и Савезу Сокола Краљевине Југославије који је приредио два савезна течаја народних игара за предњаци и предњачице из свих југословенских жупа (од 22 до 26 јануара 1935 и од 14 до 18 априла 1936 г.)

На тим течајевима предњаци и предњачице припремају се за будуће учитеље народних игара и у теорији, не само у практичној обуци. Они се ту постепено оспособљавају да после на соколским жупским и друштвеним течајевима и часовима вежбања предају народне игре вежбачима свих категорија. У сигурним рукама добро припремљених предњака, народна игра ће на тај начин брже и боље освојити целокупно соколско чланство, а преко овога и вансоколске редове.

Вежбаче треба спремати за све врсте соколских приредаба да изводе народне игре, па биле то забаве, матинеа, другарске вечери, били то слетови, академије и јавне вежбе.

Пошто вежбачи претходно добро науче поједине народне игре сваку за себе, може се приступити и комбиновању традиционалних игара у *смеше*, ако су из разних крајева, и *сплејшове*, ако су из истог краја.²⁾ Али и у тим комбинацијама, свака игра понаособ треба да остане онаква каква се игра у народу. Јер свака народна игра је одуговлачена целина. Тако је бар народ осећа. Он је игра као такву или засебно, или по неколико њих комбинује у веће целине нарочито кад су истог типа. Вранјаци у колу играју уз разне мелодије, без прекида, без постепених прелаза и без

¹⁾ Народне игре, I. Скупили и описале Љубица и Даница С. Јанковић, Београд, 1934. Стр. 1—4.

²⁾ Народне игре, I. Београд 1934. Стр. 14.

уметака Врањанку, Даскалицу, Грчко коло.¹⁾ Црногорци комбинују разне игре и облике, као на пример: Зетско и Црмничко коло, кола и парове, коло у колу, коло на колу.²⁾

Било да се у соколским редовима игра свака игра за себе, било неколико њих у комбинацији, важно је да увек буду заступљене праве народне, нестилизоване игре. Измене мелодија, корака, покрета, облика и речи песама које прате игру, као што смо видели у претходном поглављу о примени народних игара по школама, и у соколству су изlišне и неумесне. Тако исто, у народне игре не треба уносити покрете из стране ритмике, класичног балета и уобичајене гимнастике, јер то не би било ни у стилу ни у складу са духом народне традиције. Народна игра има своју врсту гимнастике, чији покрети нису тврди и крути, већ се лако развијају и сливено прелазе један у други, уз унутрашње треперење у ритму, које се код добрих играча мање или више показује у свима деловима тела. Јер код нашег народног играорца (доброг играча) и у мирном ставу осећа се ипак нека песма мишића: тело лако подрхтава док у неодређеним наговештајима, и једва осетно, одбројава читаве тактове, као у колима: Мемете, Тетовка, Прешевка, Нишевљанка³⁾. Дobar играч никад не *одстоји*, већ *одигра* у себи став *мирно*, који у ствари, строго узевши, и не постоји у нашим народним играма. Слаб играч, међутим, ма како иначе тачно знао број корака и правац кретања, познаје се по томе што убије игру у игри чак и кад је ритам врло жив. Наш народ дубоко осећа овај основни захтев доброг играча, и са играма које је успео до данас да сачува, сачувао је и ово правилно схватање, управо осећање за смисао и лепоту њиховог извођења.

За стварање доброг расположења на часовима вежбања треба играти сваку игру понаособ, као и на забавама, поселима и сличним приредбама. А за јавне вежбе и слетове може се приступити и спремању смеша и сплетова, већ како то потреба и прилике захтевају, као што је изложено раније.⁴⁾

Започети соколски рад на примени народне игре требало би наставити. Желети је да у будућим слетовима узму учешћа и мушкарци у тачкама с народним играма. Јер изво-

¹⁾ Народне игре, I, 105, 107.

Мелодије народних игара, Даница С. Јанковић, Београд 1937. Стр. 10. Српске игре за виолину, В. Р. Ђорђевић. Стр. 29.

Trideset i pet srpskih narodnih pesama. В. Р. Ђорђевић, sv. II, str. 1.

²⁾ Народне игре, I, стр. 68, 69, 70 71.

Мелодије народних игара, Д. С. Јанковић, Београд 1937. Стр. 20-21.

³⁾ Народне игре, I, Стр. 127, 64, 116, 84.

⁴⁾ Покушај прве смеше народних игара остварен је на Осмом слету Јунака у Софији 1935 г. Изводеле су београдске соколице које су спремале начелнице гђе Вучковићка и Жицова. По казивању очевидца ствар је примљена са великим одушевљењем.

ђење традиционалних плесова у коме би учествовали и чланови поред чланица, могло би не само још више одушевити гледаоце, него би у већој мери пружио и могућности за разноврсност комбинација: онда се могу узети у обзир и мушке поред женских игара и мешовита и засебна кола, тако исто игре у групама када су играчи и играчице неvezани.

При спремању и извођењу тако значајних тачака као што су народне игре, и тако великих као што су њихове смеше и сплетови, озбиљну пажњу треба обратити и на музичку спремност која је важан услов да ствар испадне како ваља. Јер из искуства знамо да и најбоље увежбану вежбу или игру може да упропасти слаба музичка пратња. Намеће се потреба или пратње народним музичким инструментима, или соколским оркестром који би у свако доба и у свакој прилици био готов да прати извођење било појединих било комбинованих народних игара. Постоји за то врло подесна збирка г. Владимира Р. Ђорђевића: *Народне игре за гудачки оркестар*, Београд, 1934. Ваља и то нагласити да је потребно од првога часа да музичка пратња буде добра, па макар то био само један иструменат, на пример виолина. У противном, ако се играчи навикну на погрешно свирању мелодију и темпо који не одговара игри, неће моћи играти када се добро и правилно свира. Што је још горе, на тај начин не би се код њих могло ни развити ни однеговати осећање за праве народне игре.

Тако исто не треба радити друге гимнастичке и ритмичке вежбе уз мелодије народних игара, пошто ове већ имају своју народну гимнастику и ритмику тј. народну игру. Соколске гимнастичке вежбе могу се изводити уз остале народне мелодије које немају своје игре. Јер кад се народна игра једанпут забележи, на тај начин фиксира и под тим именом пусти у оптицај, у њој не треба ништа мењати.

За једнообразно оживљавање народне игре у широким соколским редовима једино је изводљиво учење и увежбавање оних игара које су у кореографском, музичком, фолклорном, и етнографском смислу фиксирание као што је изнесено и у ранијем поглављу о неговању народних игара по школама. У противном, учење или комбиновање народних игара које нису проверене, забележене и објављене, дакле које су нефиксирание, могуће је само појединцима који знају своје локалне игре. Шире примене за учење и спремање тих игара и њихових комбинација и у другим местима, тј. у другим соколским јединицама изван тих кореографских области, нема све дотле док се поменуте игре не провере, не забележе и не објаве. Незабележене месне игре уопште је боље играти сваку за себе, него стварати од њих сплетове пре него што се оне фиксирају. То искристалисавање народних игара у соколској припреми било би сасвим у духу соколске идеологије која тежи да све што да, да уједначење, једнообразно, правилно, увежбаност и сигурно.

Има још начина да народне игре у соколској пропаганди добију пун значај, и да се југословенско соколство помоћу њих испуни здравим народним духом и једнодушним осећањем друштвеног колектива. То је посматрање добрих играча из народа, што чешће и што пажљивије. То може да се постигне излетима у села и на саборе, бављењем у соколским четама, ако су то крајеви у којима се још чувају старе игре. То може да се постигне и на тај начин ако се најбољи народни играчи из соколских чета буду доводили у соколска друштва, на соколске слетове и друге приредбе да играју старе игре свога краја. То није неостварљиво: народ нам пружа још пуно могућности за то. На тај начин би соколски слетови најбоље изнели на видик сву лепоту и драж наше традиционалне игре. Утисак би био појачан и народном ношњом и пратњом правих народних инструмената. Смеше и сплетови могу бити сложеније тачке, изведене са већим бројем играча, могу бити врло лепо опремљене и довољно увежбане, али праву боју и оригинални карактер, технику која изненађује, сугестивност која опчињава, играчки полет и потпуни занос могу засада показати само најбољи играчи из народа, и то из извесних села и крајева. Треба још неко време да протекне, доста труда и истрајног рада да се уложи, па да градски соколи достигну технику народних играча и њихову неусиљену, меку сливеност покрета. Оживљавање и ширење народних игара у соколству још је у самоме почетку. Зато је потребно много учења и вежбања да соколски играчи из градова потпуно упију народни ритам, да се поново сроде са старом традицијом, и да њихова игра на отвореном простору буде ослобођена свега што их је спутавало међу градским зидовима. Било би идеално да се у соколским редовима подједнако обрати пажња и на правилну примену народних игара при њиховом оживљавању у градовима, и на довођење самих народних играча из соколских чета на слетиште. На соколским приредбама треба да буду заступљене и поједине, оригиналне народне игре, и њихове смеше и сплетови, па држали се слетови у Југославији или у другој којој словенској земљи. Све скупа показало би да се пропаганда овог дела нашег фолклора као и пропаганда самог соколства, може обилније и садржајније развити.

Могло би се, шта више, пожелети да увек, кад год која наша соколска репрезентација буде учествовала на страни у којој утакмици или приредби, па ма које врсте она била, буде спремна да лепо одигра и коју народну игру. Било би потребно да се једна група сокола и соколица добро увежба у народним играма, и да буде, као и соколски оркестар, увек у приправности да то изведе. И соколске чете у којима се месне народне игре још чувају у добром стању, треба да су увек спремне за овакво репрезентовање наше народне уметности.

Оваквим соколским радом на ширењу, чувању и пропаганди народних игара, много би се допринело и њиховом оживљавању у самом народу. У смислу ранијег излагања, то би био леп пример и потстицај народним играчима да не занемарују старо орско предање. Соколи би на тај начин могли будити свест код сељака да поред Кокоњешта и Жижиног кола треба чувати и друге народне игре.

Соколи би могли допринети и бољој организацији сабора, и стару народну игру том приликом искористити у сврху соколског туризма и економског подизања тога места у коме се сабор одржава. Кад то види сеоска омладина, неће више бити толико подложна зарази туђинске моде, а у исто време код ње ће се ширити интересовање и за соколство.

Приликом оживљавања народних игара из свих југословенских крајева, у соколству не треба да изостане ни интересовање за народну ношњу. Лепо је и у стилу је кад се народне игре изводе у народној ношњи. Али оне се могу изводити и у соколском и у грађанском оделу. Главно је да сви играчи и играчице буду у том случају једнообразно одевени.

Још један начин за пропаганду кореографског фолклора било би фотографисање и филмско снимање свега што је у том смислу од значаја. При соколском музеју требало би установити нарочити одељак за народне игре у соколској пропаганди. Тај музејски отсек требало би да покаже развој неговања и оживљавања традиционалне игре по соколским јединицама. О томе би сведочили снимци са разних приредаба и течајева, и други документи. Тако исто требало би да музеј прикупља фотографије правих народних играча у ношњи из краја одакле су, и правих народних свирача који игру прате народним инструментима.

Нека је поменуто и то да Начелништво и Просветни одбор Савеза сокола Краљевине Југославије могу имати лавовски удео не само у пропаганди соколске идеје, него и у пропаганди народних игара. Даљим приређивањем течајева за народне игре, расписима и препорукама које се шаљу соколским јединицама за неговање народних игара, тако исто једном врстом упитника за статистичке податке који би се односили на стање традиционалних игара у појединим крајевима (на њихове називе, на њихову примену у соколству, на имена најбољих народних играча), може се ширити пропаганда, и скупљати грађа која би за даљи рад у овом правцу корисно послужила.

Соколски часописи, поред чланака о народним играма, извештаја са течајева и приредаба које већ доносе, могли би упутити апел соколским предњацима за чување и неговање народних игара.

Најзад, да се и живом речју, говорима пред врстом и и предавањима, може вршити пропаганда ове гране наше

народне културе, то је нешто што се само по себи разуме. У то би требало да се упуте како соколски техничари тако и просветари.

Али, дела и примери су увек важнији од речи. Уколико више добрих примера, утолико више стварних резултата не само у соколским него и у вансоколским редовима. Зато, уколико више таквих успеха, утолико смо ближе постављеним циљевима. А главна тежња свих раније поменутих напора била би управљена колико на широку обнову и опште оживљавање играчке традиције из свих југословенских крајева, толико и на снажење народног духа и освежавање соколства помоћу народне игре. У соколском додиру са осталим словенским народима, помоћу орског предања добила би више хране и идеја словенске узајамности. На тај начин народне игре говориле би колико за себе и југословенско соколство, толико и за свесловенско братство.

Народ обилно нуди своје кореографско и музичко благо. Користимо се више тим великим богатством. Увек је благодарно црпети из народног живота, а соколима је то дужност изнад свега. Та дужност је уједно и највећа соколска награда. Јер уколико се више приближи народном животу и народном духу, наше соколство ће постати утолико свежије и утолико животодажније. Само такво соколство може даље благотворно зрачити и прикупљати нове снаге око себе. Зато је народна игра неизоставни део соколског програма, део с којим наше соколство мора рачунати, део без кога оно не би могло добити свој потпун смисао. Зато народна игра треба да постане саставни део живота свих младих југословенских нараштаја, исто онако као што је била саставни део живота наших витешких предака. Тек када се то оствари, можемо сматрати да је наше соколство довољно пропагандало народну игру, и тако исто, да се њоме довољно послужило као својим пропагандним средством.

Крајњи циљ овога рада био би, дакле, да народна игра опет постане општа народна својина, да помоћу соколства поново уђе у осећање и у душу широких народних маса; и обратно, да народ помоћу народне игре осети соколство као средство за одржавање и јачање свога и душевног и телесног здравља. Кад се имају на уму ови смерови, јасно је да је појава народних игара у соколској пропаганди од актуелног значаја и обострано плодносна.

в) *Фолклорна игра међу скаутима* — И у скаутским редовима јавља се у последње време интересовање за наше старе традиционалне игре. Тежња да се оне чувају, негују, шире и правилно примењују наилази и тамо на све лепши одзив. Заузимањем гце Оливере Јурковић, студента философије, идеја оживљавања старог орског предања преноси се прво међу планинке, које фолклорну игру прихватају и шире у својим јединицама. Из Скаутског гласника и из Збор-

ника правила и правилника видимо да народне игре све више улазе у живот планинки и брђана, да су већ заступљене на течајевима, и да су предвиђене и у програмима за полагање испита. Међу скаутима је све јача жеља да се традиционална игра изводи кадгод се пружи за то прилика: „на састанцима водова, на излетима, на свечаностима и забавама, на логорима, саборима и џемборима“.

Раније изложени принципи о чувању, примени и неговању народних игара по школама и у соколским редовима, важе и за скаутске јединице. Само, што се тиче играња традиционалне игре по логорима, код скаута не би долазиле у обзир смеше и сплетови. Али би зато извођење посебних игара добило нарочиту драж и пун значај. Појединачно коло које се весело вије око логорске ватре треба до краја да дочара неусиљеност излива животне радости и општег ведрога расположења у заједници.

Осим тога лети, у своме свакодневном логорском животу, у непосредном додиру са природом и народом, скаути имају и других прилика да осете душевно и телесно освежење доживљујући у ритму и покрету лепоту природног и непосредног народног израза.

г) *Народни кореографски мошиви и режија* — Проблеми сценског постављања комада из нашег домаћег репертоара често донесу између, осталих, и питање на који начин да се да народна игра, ако је и она један од саставних делова радње. Питање постаје још сложеније ако је сав посао око одабирања, одлучивања, и спремања остављен редитељу. Које и какве игре да узме? У колико броју оне треба да буду заступљене? Којим мерилом да се послужи при одлучивању па да да праву меру? И, што је најважније, а често и најфаталније, где да их нађе, оне праве игре, игре које ће убедљиво са сцене говорити да су баш из краја чији живот треба да изразе, и да су по боји коју пружају и расположењу које изазивају баш онакве какве у том тренутку, према психолошким захтевима комада, једино могу и смеју да буду?

Овај проблем, озбиљно схваћен, мора често забринуту савесног редитеља. Ако неће да се послужи мистификацијама и сурогатима, за шта, уосталом, нема никакве потребе ни разлога поред толиког богатства нашег народа у народним играма, — он мора да се одлучи за једно од два могућа правилна решења: или да узме фиксирану праву народну игру и мелодију коју би глумци научили да играју тачно и изразито; или да узме праве народне играче, али најбоље међу њима, да они уместо глумаца изведу потребне игре. И једно и друго важи за драму, нарочито реалистичну и социјалну драму, у које треба уносити чисте фолклорне игре, нестилизоване и неизмењене.

Ако пређемо преко извесних немилих појава када су на нашој позорници пометене групе изводиле неке псеудо-

народне игре спремљене на брзу руку и по случају, у историји режије наших домаћих драма могу се са похвалом подвући извесни моменти када су се на нашој сцени играла права народна кола која су доприносила локалној боји комада и која су, у исто време, и ако су остала у свом неизмењеном народном облику и начину извођења, а можда баш зато, онако нестилизоване, згодно пробрана и добро увежбана, деловала снажно и убедљиво.

Народна игра је, уопште, веома захвалан елеменат сценског постављања комада са фолклорним примесима, кад се њен значај правилно схвати. Али није довољно само да се развије коло на позорници, па ма како. Потребно је да избор игара и начин играња квалитативно потпуно задовоље.

На срећу, почели смо да се будимо. Наша публика у последње време све веће интересовање показује за народну игру у чистом народном облику и начину извођења. Она све више захтева праве народне игре у које се нису уплели ни кораци стране ритмике, ни покрети класичног балета. Она се неће више задовољно смејати гротескама које су се под видом народне игре поткрале и увукле тамо где за гротеску није било места и оправдања. Она се не може више загрејати за карикатуре народних игара тамо где психолошки разлози сценског постављања домаћих драма не захтевају такве карикатуре. Наша публика ће умети не само интуитивно и нагонски, него у исти мах зналачки и с разумевањем да прави разлику између правог и лажног, између мистификације и аутентичне народне игре. Она неће пропустити да савесном редитељу пружи заслужено одобравање и потстрек за даљи рад у правцу сценског неговања и чувања народног кореографског предања.

Друга је ствар ако је по среди балет или опера. У том случају кореографу, после озбиљне студије народних кореографских елемената, претстоји покушај уметничке прераде народних мотива, стилизације, стварања уметничке игре у народном духу. Можда ћемо најзад дочекати да видимо на тај начин остварен уметнички кореографски национализам. До сада се обично при стилизацијама грешило у томе што се наглашавало оно што у народним играма уопште не постоји, и тиме се удаљавало од народног духа. То је један доказ више непознавања или недовољног познавања битних црта народне кореографске традиције. Зато, било да је реч о извођењу наше фолклорне игре, било да је реч о стварању нашег уметничког кореографског национализма, потребна је темељна претходна припрема. То би се могло успешније постићи ако би се у Глумачкој драмској школи завело теориско и практично учење правих народних игара, као обавезан предмет; тако исто ако би се у вези с тиме, при нашем балету и опери основала Секција за етнографску игру, као што је у Русији већ учињено.

г) *Музејско чување етнографских шара.* — У нашим етнографским музејима постоје већ извесни документи о народним играма, који се чувају у музејским библиотекама, фонотекама и фототекама. Тамо, пре свега, има радова наших етнолога са поменима о традиционалној игри. Они су објављени било у посебним издањима, било у часописима. Затим, могу се наћи и збирке описа и мелодија, како штампане тако и у рукопису. Има и фотографија народних играча, народних игара, цртежа, слика, грамофонских плоча народних мелодија за игре, филмова и сл. Али ти документи су обично растурени по разним музејским одељењима, те због тога нису тако прегледни.

Међутим, осећа се све већа потреба, где то већ није учињено и где простор допушта, да се одреде нарочита одељења и установе отсеци за народне игре, или бар, да се израде стручне картотеке за овај предмет. Тако уређен музејски одељак са стручним каталозима могао би својим документима корисно послужити у више праваца: за музејске посетиоце био би занимљивији, за испитиваче ове гране народне уметности прегледнији, и уопште, приступачнији за упознавање овог дела наше традиционалне културе. Временом би се та музејско-архивска грађа о народним играма допуњавала. Неки музеји већ поклањају овом предмету већу пажњу.

До сада изложени начини за планско чување наших етнографских игара, сваки за себе, и сви скупа, када би се изводили истовременим напорима и удруженим снагама, не само да би спречили нагло пропадање нашег старог орског предања, него би нас, можда, одвели и на нове путеве за спасавање од заборава овог дела наше традиционалне културе.